

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

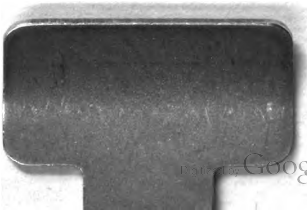
Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

776

B

19

776819
IWS

1063

no 10^a

ZINSONTLEDING.

EEN BEKNOPT LEERBOEKJE

VOOR DE

VOLKSSCHOOL,

DOOR

J. H. van Dale,

Hoofdonderwijzer te Sluis.

TE SCHOONHOVEN, BIJ S. E. VAN NOOTEN.

E

63

670
E63

Z I N S O N T L E D I N G .

EEN BEKNOPT LEERBOEKJE

VOOR DE

VOLKSSCHOOL,

DOOR

J. H. van Dale,
HOOPDONDERWIJZER TE SLUIS.

SCHOONHOVEN,
S. E. VAN NOOTEN.
1863.

MSHEL
Orderly
Company

VOORBERICHT.

Hoe gewenscht ook het debiet, hoe gunstig ook de beoordeeling mocht zijn, aan het eerste en het tweede stukje mijner Zinsontleding te beurt gevallen, toch waren er velen, die meenden, dat zij meer geschikt was om te dienen als eene handleiding voor hulponderwijzers en kweekelingen, dan wel als een leerboekje voor de volksschool. Of men hiertegen al aanvoerde, dat het werkje met het gunstigste gevolg op vele scholen gebruikt werd, toch bleef men meenen, dat eene beknopte eenvoudige Zinsontleding den onderwijzer der gewone dorpsschool vooral, en hem, die tevreden is, wanneer zijne leerlingen de voornaamste deelen van den volzin

kunnen aanwijzen, hoogst welkom zijn zou. Zie daar dan, waarom wij dit leerboekje hebben zamengesteld, waarin wij getracht hebben eenvoudigheid en beknoptheid aan degelijkheid te paren, en iets te leveren, dat grootendeels bruikbaar is voor elke school. Begeert men omtrent het een of ander punt nadere inlichting, dan is de grootere Zinsontleding daar om tot gids te strekken. Mocht het ook nu blijken, dat ik niet te vergeefs heb gearbeid, zoo zou mij dit de beste belooning zijn.

Sluis, 26 Junij, 1863.

DE SCHRIJVER.

ZINSONTLEDING.

I. DE ENKELVOUDIGE VOLZIN.

1. Een volzin is een woord of zamenstel van woorden, dat eene gedachte uitdrukt.
2. Iedere volzin bevat noodzakelijk een *gezegde* aangaande een of ander *onderwerp*. Dit onderwerp staat in den eersten naamval, als: *de meester spreekt, de leerling luistert*.
3. Wordt in een' volzin het onderwerp gemist, zoo is dit in het gezegde begrepen. Dit heeft o. a. plaats in de gebiedende wijs. Zegt men tot iemand: *leer!* dan is het onderwerp *gij* in 't gezegde *leer* begrepen. Bij het ontleden wordt dit onderwerp ingevuld en heet dan *verzegen onderwerp*.
4. De volzin is *enkelvoudig* of *zamengesteld*.
5. De volzin is *enkelvoudig*:
 - 1°. als het onderwerp en het gezegde slechts éénmaal voorkomen: *de zoon leest*;
 - 2°. als bij het onderwerp twee of meer gezegden behooren: *de zoon leest en schrijft; de zoon leest, schrijft en rekt*;
 - 3°. als het gezegde voor meer dan één onderwerp geldt: *de zoon en dochter lezen; de zoon en dochter lezen, schrijven en rekenen*.

6. Het gezegde kan bestaan uit een' vorm van het werkwoord: *de knaap leert; hij leerde; hij heeft geleerd; hij had geleerd; hij zal leeren; hij zal geleerd hebben; hij zoude leeren; hij zou geleerd hebben; ik viel; ik ben gevallen; ik zal gevallen zijn; enz.*

VOORBEELDEN.

De meester spreekt — enkelvoudige volzin.

De meester — onderwerp.

spreekt — gezegde.

Luister — enkelvoudige volzin.

Luister — gezegde.

gij — verzwegen onderw.

O P G A V E N.

Een leerling leert — Leerlingen cijferen — De knaap teekende — De leeuw brult — De sneeuw smelt — Vogels zingen — Menschen spreken — Ik roep — 't Schip zeilde — Het vischje spartelt — Het beekje kabbelt — Het muschje tjilpt — De zee golft — De baren bruischen — De winden ruischen — De stormwind loeit — De werfelwind fluit — Wij vorderden — Menigeen struikelt — Weinigen gelooven — Duizenden slapen — De eene bidt — De andere vloekt — Men riep — Niemand hoorde — Iemand luisterde — Leer gij! — Werkt gij! — Bid! — Arbeidt! — Schrijf! — Rekent! — De vulkaan rookte — Steenrotsen splijten — Bronnen ontspringen — Beken vlieten — Vader komt — Moeder vertrekt — Een vader vermaande — De Heiland zegende — Napoleon heerscht — Poes spint — Fidel blaft — De kikvorsch wrokt — Kwartels slaan — Wolven huilen — De smid smeedt — De schipper vaart — De leerling ontleedt — De koekkoek heeft geroepen — De hagel is gevallen — Het vaartuig zal stranden — Het bootje zal gezonken zijn — De koning zal regeren — De klerken zouden schrijven — Teekende de knaap? — Brult de leeuw? — Smolt de sneeuw? — Bloeit de roos?

7. Het gezegde kan ook bestaan uit een *zelfstandig* of *bijvoegelijk naamwoord*, hetwelk door de werkwoorden *zijn* of *wezen*, *heeten*, *blijven*, *schijnen*, *worden*, *blijken*, *lijken* of *gelijken* met het onderwerp verbonden wordt. In het eerste geval hebben deze werkwoorden *twee* eerste naamvallen bij zich.

V O O R B E E L D E N.

Ik ben een mensch — enkelvoudige volzin.

Ik — ond.

ben een mensch — gez.

Gij waart gelukkig — enkelv. volz

Gij — ond.

waart gelukkig — gez.

Zij worden groot — enkelv. volz.

Zij — ond.

worden groot — gez.

O P G A V E N.

1°. *Ik ben vader* — *Wij zijn menschen* — *Zij waren leerlingen* — *Gij zijt koning* — *Dat is de koning* — *Zij zijn officieren* — *Ik was oprecht* — *Niemand was ongehoorzaam* — *Allen zijn bedroefd geweest* — *De leerlingen zullen vlijtig zijn* — *Weest barmhartig* — *Zijt dankbaar* — *De misdadiger is schuldig* — *Zij waren onschuldig* — *Hij is een veinsard* — *Men was ongerust geweest* — *De zee zal onstuimig zijn* — *Tijd is geld* — *Ik ben een Nederlander* — *Hij is schoenmaker* — *De koe is een zoogdier* — *De musch is een vogel* — *Metalen zijn delfstoffen* — *David was een profeet* — *Was Salomo een koning?* — *Waren wij rijk?* — *Lijden is mijn deel.*

2°. *Gij heet Jan* — *Zij heeten geleerden* — *Wij bleven bakkers* — *Zij bleven stout* — *Hij is ziek gebleven* — *Zij schenen rijk* — *Zij worden groot* — *Gij lijkt een dwaze* — *Hij geleek een razende* —

Hij is koopman geworden — Blijft vrienden — Hij heette Johan —
 De koning heet Willem — De koningin heette Anna Paulowna —
 Zij bleven maatjes — Zij werden vrienden — IJ's wordt water —
 Hout wordt asch — Pootjes worden boompjes — De linde is een
 boom — De kers is eene steenvrucht — Stof zijn wij.

8. De vorm van 't werkwoord *zijn* wordt ook *koppel-
 woord* genoemd.

VOORBEELD.

Ik ben een mensch — enkelvoudige volzin.
Ik — ond.
ben een mensch — gez., waarin
ben — koppelwoord.

OPGAVEN.

Ontleedt de volzinnen, hierboven onder 1°. opgegeven.

9. Soms worden bij het onderwerp of het gezegde na-
 dere *bepalingen* gevoegd. Dan heet de volzin een
bepaalde, en zijn er geene bepalingen in, een *onbe-
 paalde* volzin.

VOORBEELDEN.

De meester spreekt — onbepaalde enkelv. volzin.
De meester — ond.
spreekt — gez.

De goede meester spreekt — bepaalde enkelv. volzin.
De goede meester — uitgebreid ond.
spreekt — gez.
goede — bepaling van *meester*.

Die jongen leert — bep. enk. volzin.

Die jongen — uitgebr. ond.

leert — gez.

die — bep. van *jongen*.

Wij lezen gaarne — bep. enk. volzin.

Wij — ond.

lezen gaarne — uitgebr. gez.

gaarne — bep. van *lezen*.

O P G A V E N.

1. *Bijvoeg. naamw.* als bepalingen van het onderwerp.

De *goede* leerling luistert — De *luije* Jan slaapt — *Doove* Mie dweilt — Een *trouwe* hond waakt — De *vlijtige* knaap rekende — Het *vlugge* hert sprong — 't *Naarstig* honigbijtje vloog — De *oude* boom verdort — De *schorre* donder loeide — De *broze* glasruiten braken — Het *zwakke* riet boog — De *trotsche* eik viel — De *ploegende* os zweette — Eene *rijpe* vrucht smaakt — De *zilveren* bel klonk — Het *koperen* vat brak — De *glazen* plaat viel — De *linnen* broek is versleten — *Velerlei* waar bederft — *Allerhande* volk riep — *Karel de Groot*e was groot — *Karel de Stoute* was hertog — *Floris de Vette* was graaf.

2. *Voornaamwoorden* als bepalingen van het onderwerp.

Mijn leerling leerde — *Uw* scholier las — *Zijne* leerlingen cijferden — Deze *knaap* heeft geteekend — *Gene* meisjes sprongen — Die *landman* heeft gearbeid — Haar *vogeltje* had gefladderd — Hun *vinkje* zal kweelen — Dit *zwaard* zou buigen — Deze *nevelen* verdwijnen — *Onze* zoon is ziek — *Hunne* dochter was gezond.

1 en 2. *Die oude* boom verdort — *Gene* moede pelgrim rust — Haar *flaauwe* hoop verdween — Zijn *sterke* arm bezweek — *Mijn* vernoegde vader lachte — Die *zilveren* schaar is duur — Zijn *gouden* horlogie is verloren — Dat *groot*e nieuwe huis viel in.

3. *Telwoerden* als bepalingen van het onderwerp.

Elke *droefheid* week — Ieder *oogenblik* vervliegt — *Menig* mensch

lijdt — Menige schoone bloem verwelkt — Weinig kinderen zijn gehoorzaam — Alle planten groeijen — Beide broeders sneuvelden — Ettelijke schepen vergingen — Sommige leerlingen waren tevreden — Geheele scharen kwamen om — Enkele soldaten ontkwamen — Drie kinderen vielen — Één kind verdronk — Honderd musschen pikten — Speelden negen leerlingen? — Tjilpten twaaif musschen? — Stierven alle eerstgeborenen?

4. *Een zelfstandig naamw. met een voorzetsel* als bep. v. h. ond.

De liefde tot het vaderland is heilig — Het huis van mijn' vriend viel in — De waard uit de Ster verdronk — De blos van de roos verdween — Het gras op het veld verdort — De bloem van de plant verwelkt — Het zand aan den oever glinstert — De sterren aan het uitspansel tintelen — De sneeuw van de bergen smelt — De bij uit den korf stak — De man met den hoed riep — De jongen met den rok lachte — Riep de vrouw met de eijeren?

5. *Een zelfst. naamw. in den 2den naamv.* als bep. v. h. ond.

Het ijs der beek barstte — De baren der zee bruischten — De dauw der velden schittert — De zoon des vaders beminde — De koning des lands overleed — De wetten des lards zijn billijk — De moed der Polen is groot — Het paard des boers struikelde — De heer des huizes groette — De vrouw des timmermans breide — De brief mijns vaders vertrok — De zoon uwer buurvrouw spitte — De knecht onzer tante harkte — De meid zijner vriendin dweilde — De ezel zijns meesters gigaauwde — Het paard diens ruiters heeft gebinnikt — Zal de zoon des vaders gehoorzamen? — Zouden de takken der boomen breken? — Zal de wreedheid der Russen gestraft worden?

6. *Een bijwoord* als bepaling van het onderwerp.

God *hierboven* is rechtvaardig — De herbergier hiernaast was dood — De winkelier hierover zal rijk worden — De kelder hieronder zal diep zijn — De man daarginder wordt molenaar — De heer daarboven heet Vroegop.

7. *Bijwoorden* als bepalingen van het gezegde.

De jongen schrijft *schoon* — Het meisje leest goed — Hij schrijft

blindelings — Wij doen zus — Gij doet zoo — De storm woedde hevig — De roos verwelkt ras — Werk onvermoeid — Speelt lustig — Gij schreeft slecht — Zij hebben rusteloos gewerkt — Ik eet gaarne — Zij spraken tegelijk — Wij komen zamen — De man heert te vergeefs gesmeekt — Kom herwaarts — Ga daarheen — Zij gingen huiswaarts — De weg ging bergop bergaf — De soldaten plunderden wijd en zijd — Zij roofden overal — Ik leer nu — Straks speel ik — Gij speelt altijd — Die kinderen leeren zelden — De luije voerman kwam te laat — Menigcen is te vroeg gekomen — Die man studeert 'snachts — De liefde vergaat somtijds — Gisteren werkte hij — Heden rusten zij — Zij praatte onderwijl — Hij heeft altijd gelogen — Zij zal immer liegen — De goede vrouw sprak nogmaals — Hij komt wellicht — De koning komt voorzeker — Komen zij 's morgens? — Is hij onverwachts gekomen?

8. Een *zelfst. naamw. met een voorzetsel* als bepaling van het gez.

De landman werkt *op het land* — Die timmerman klom *op het dak* — Dat knaapje sprong *van den muur* — Het zwarte hoen vloog *over de haag* — Het witte vischje spartelde *in het water* — Het rijpe koren golfde *op den akker* — Het vette vee dartelde *in de weide* — De schoone vruchthoopen bogen *onder den last* — Mijne zuster woont *in de stad* — Uw oudste broeder woont *op het land* — De Ruitier stierf *te Syracuse* — Deze stad ligt *op Sicilië* — Sicilië ligt *in de Middellandsche zee* — Zij wonen *in Amsterdam* — Hij heeft *te Haarlem* gewoond — Vertrek *tegen den avond* — Overleed hij *tegen den morgen*?

9. Een *zelfst. naamw. met een voorn.* als bep. v. h. gezegde.

Zij spreken *over hem* — Hij denkt *aan mij* — Men vertrouwt *op u* — Zij zat *bij ons* — Mijne goede moeder zat *naast hen* — De meester was *nevens haar* gezeten — Kom *tot mij* — Zij kwamen *bij haar* — Hij was *norsch tegen mij* — De onderwijzer was *vriendelijk jegens u* — Zij kwam *zonder u* — De booze knaap wierp *naar ons* — De trage jongen kwam *na hem* — Gij zijt *vóór haar* gekomen.

10. Een *bijv. naamw.* als bepaling van *een deel van 't gezegde.*

Hij was *een groot man* — Zij bleven *gelukkige menschen* —

Salomo was een wijs vorst — David was een godvruchtig koning — Absalom was een ontaarde zoon — Willem de Derde is een weldadig vorst — De linde is een schoone boom — Hij ware een groot veldheer geworden — Dat zou een zwaar verlies zijn — Hij zal de ondankebare gast heeten — Blijft ware vrienden! — Wordt gehoorzame leerlingen — Zij bleven goede maatjes — Die lieve kinderen bleven gehoorzame kinderen. — Schenen zij kwade vrienden ?

11. Een *bijwoord* als bep. van een *deel van 't gezegde*.

Zij waren uiterst tevreden — Dat kind was hoogst gelukkig — Die heer is tamelijk hard — De heeren waren bijzonder tevreden geweest — De tevredene is driewerf gelukkig — De zolder is vrij hoog — Waren de heeren uitnemend voldaan ?

10. De *vormen der werkwoorden* worden soms *met elkander en met zelfstandige en bijvoegelijke naamwoorden* zoo naauw verbonden, dat ze *zamen* het gezegde uitmaken.

V O O R B E E L D E N .

Zij hebben kunnen leeren — onbep. enkelv. volzin.

Zij — ond.

hebben kunnen leeren — gez.

De man zal aan 't werk gaan — onb. enkelv. volzin.

De man — ond.

zal aan 't werk gaan — gez.

Die jongen moet naarstig zijn — bep. enkelv. volzin.

Die jongen — uitgebreid ond.

moet naarstig zijn — gez.

die — bep. van jongen.

De soldaat gaf vuur — onbep. enk. volzin.

De soldaat — ond.

gaf vuur — gez.

O P G A V E N.

1. Gij *moogt komen* — De leerling mag vertrekken — Die knaap moet blijven — Zij wil naaijen — Hij dorst liegen — De leerling heeft kunnen vertrekken — De vijand zal moeten aftrekken — Wij zullen dienen te blijven — De knecht zal behooren te gehoorzamen — Het bedroefde kind trachtte te spreken — Deze gevangene poogde te ontsnappen — De dievegge zocht te ontkomen — De zoon vermocht te komen — De vreemdeling heeft mooi praten — Zij gaan wandelen — Mevrouw gaat uit wandelen — Mijnheer ging uit vischen — De arbeider was uit dorschen — Zij waren uit dorschen gegaan — Drie kinderen gingen uit spelen — Alle leerlingen gingen spelevaren — De zon begon te steken — De sterren vingen aan te schitteren — Ik ga voort met schrijven — De knaap hield op met lezen — De scholier bleef lezen — De trouwe hond bleef staan — Zij waren aan 't cijferen — De jongen kwam aanloopen — De koning kwam aangereden — Zij hebben getracht te komen — Gij hebt getracht te spreken — Gij hadt zitten luijeren — Zij hebben liggen slapen — Zij zullen hebben liggen slapen — Het arme kind liep bedelen — Hebt gij goed praten ?

2. Zij *zijn aan 't werk* — Wij waren aan den arbeid — Uw dienstknecht ging op den loop — Zij tijgen weêr aan 't werk — Ga aan uwe bezigheden.

3. Het kind *moet tevreden zijn* — De jongen kan naarstig zijn — Gij moogt dankbaar wezen — Die knaap wil bakker worden — Klaas wou een tuinman worden — Het korporaaltje kan een generaal worden — De soldaat wil een held schijnen — Zij kunnen luijaards heeten — Zij willen dom blijven — Kinderen moeten gehoorzaam zijn — De grijsaard zal eerwaardig blijven schijnen — Dit kind zal Willem moeten heeten — Hij durft stout zijn — Pootjes kunnen boompjes worden — Mogen zij geleerden heeten ? — Zullen zij braaf worden ? — Mocht hij gehoorzaam blijven !

4. Ik *deed eenen val* — De vrouw deed boete — De keizer voerde oorlog — Ik zal zorg dragen — Dat deed schade — Onze geschiedenis

maakt melding — Zij liet eenen zucht — Ik heb weêrstand geboden —
 Het meisje deed eene wandeling — De arme knaap heeft eene bood-
 schap gedaan — Gij hebt een begin gemaakt — De bedroefde vrouw
 liet eene traan — Dat koninkje voert eene stoute taal — De vader
 voerde het woord — De soldaat geeft acht — Wij hebben argwaan
 gevoed — De ruiter heeft de wacht gehouden — De onderwijzer heeft
 school gehouden — Het arme dier gaf geluid — Neemt de vlucht! —
 Houdt rust! — Het lastige knaapje speelde de beest — Hij zal den
 baas blijven spelen — Hij zal den draak gestoken hebben — Ik zal
 den meester blijven spelen — Geef vuur! — Gaven zij acht? —
 Deden zij eenen zwaren val? — Deden zij boete!

11. In sommige volzinnen komen *bepalingen van bepa-
 lingen* voor.

V O O R B E E L D.

Hij komt zeer dikwijls — bep. enkelv. volzin.
Hij — ond.
komt zeer dikwijls — uitgebr. gez.
zeer dikwijls — bep. van *komt*
zeer — bep. van *dikwijls*.

O P G A V E N.

De jongen schrijft *zeer schoon* — Het meisje leest heel goed —
 Dat knaapje las vrij wel — Gij speelt al te gaarne — Zij heeft tame-
 lijk vloeiend gelezen — Het ging bijzonder slecht — Zij spelen bijna
 altijd — De luije voerman kwam veel te laat — Die zeer naarstige
 scholier komt veel te vroeg — Het ging door en door slecht — Zij
 kcmst eerst nu.

De zoon *van den meester des dorps* vordert *heel langzaam* —
 Het katje van de moeder der meid is verdronken — De keizer van
 het grootste land van Europa oorloogde — Het huisje aan den
 oever der snelle vliet zonk weg — De Batavieren werden aangetrof-

fen op het eiland der Batavieren — De ongestadige zon vliegt over 't groen van de heuvelen — De zolder van de herberg van het dorp viel in — De onderwijzer van de kinderen mijns vriends is een zeer bekwaam man — De naaister van de nicht der barones werkt heel netjes — De tuinman van den neef des hertogen was een heel knap werkman.

12. *Overgankelijke* werkwoorden zijn de zoodanige, wier handeling op een voorwerp overgaat, dat altijd in den vierden naamval staat, en in 't bijzonder *het voorwerp* heet. Men zou 't ook eene bepaling kunnen noemen.

V O O R B E E L D.

Ik sla den hond — bep. enkeiv. volzin.
Ik — ond.
sla den hond — uitgebr. gez., waarin
den hond — voorwerp.

O P G A V E N.

Het meisje breidt *eene kous* — De jager schoot eenen haas — Uw vriend nam eenen appel — De dief stal een' zilveren horlogie — Hij greep den roover — Zij dronken chocolade — Dezen aten dikke wafels — De boeren sloten het hek — De soldaat trok zijn zwaard — Uw zwager vatte het paard bij de teugels — De smid heeft het ijzer gesmeed — Die timmerman zal deze planken schaven — Dat smartte mij — Het heeft u bedroefd — Zulk een gedrag zal u ergeren — Dat zou ons geweldig hinderen — De naaister verloor haar' vingerhoed — Die onbedachtzame leerling brak zijn been — Gene boom draagt heerlijke vruchten — De Molukken leveren kostbare specerijen — Kwaad geeft haat — Deugd geeft vreugd — Die lieve knaap ontving eene belooning — Germanicus stichtte burchten — Dagobert

stichtte de eerste christenkerk — Uw kleine jongen voerde het paard — De zwarte smid kocht een zwaren hamer — Die knaap heeft een' brief geschreven — Dat meisje heeft eenen brief kunnen schrijven — Onze snoepachtige kat had een stuk spek durven stelen — De hond des jagers zal een' haas grijpen — De staljongen drenkte het paard — De boomrooijer velde den eik — De metselaar heeft den wand gewit — Men heeft het schip bemand — De ridder heeft den gevangene ontvoerd — De roovers ontheiligden den tempel — Zij zullen den weg versperd hebben — Die zondares heeft dat gebou overtreden — Ik heb hen overreed — Men heeft den polder ingedijkt — De meid wiesch het kind — Ik wasch mij — Gij kleedt u — Hij beminde zichzelf — Gij hebt u gebrand — De soldaat heeft zich gekwetst — Wij kamden ons — Zij heeft zich ontkleed — Hij heeft mij ontweken — Hebben (de Polen de Russen geslagen? — Heeft de zeisman den ruiters verslagen?

13. Buiten dit voorwerp in den vierden naamval kan het gezegde nog een voorwerp in den derden naamval bij zich hebben. B. v.: *hij kocht u* (3n.) *eenen hoed* (4n.); *zij ontnam mij* (3n.) *een' appel* (4n.). Dit voorwerp wordt bepaling genoemd.

V O O R B E E L D.

Hij kocht u eenen hoed — bep. enkelv. volzin.

Hij — ond.

kocht u eenen hoed — uitgebr. gezegde, waarin

eenen hoed — voorwerp.

u — bepaling.

O P G A V E N.

Hij gaf hun (3n.) geschenken (4n.) — Hij leende hun geld — Zonden zij hunnen vrienden onderstand? — Mijnen vrede laat ik

u — Hij meldde hun goede tijding — Die man heeft ons den weg gewezen — Die lasteraar roofde hem zijne eer — God loone het u! — De woeste knaap ontrukte u het geld — Hij betwistte hem de kroon — Belijdt elkander uwe misdaden — De meester prentte hun goede lessen in — Zij gaven mij goeden raad — Mijn goede vriend gunde mij den voorrang — Zij boden ons geld aan — Pluk mij die bloem — Hij brandt zich de vingers — Gaf hij u eenen gulden? — Ontnamen de roovers den vreemdelingen alles? — Lieten zij hun iets over?

14. Sommige *onovergankelijke* werkwoorden hebben een voorwerp in den 2den of 3den naamval bij zich. Ook dit voorwerp is eene bepaling.

O P G A V E N .

Gedenk mijner (2n.) — Dat boek beviel mij (3n.) — Haar gedrag mishaagde ons — Het gelukte mij — Iets ontbreekt — Het wilde paard ontliep den stalknecht — De booze zoon ontvlood zijnen vader — Deze spijs smaakt mij — Dat overkwam mij — Dit geschiedde hun — Ik ontmoette u — Zij kwam mij té gemoet — Dat gaat mijn verstand te boven — Zulk een gedrag betaamde haar — Een goed leerling gehoorzaamt zijnen onderwijzer — Die willekeurige handelwijze stond mij tegen — Wij loonen hem zijnen arbeid.

15. Tot nu toe hebben wij slechts over *bevestigende* volzinnen gehandeld, dat is, over volzinnen, waarin het gezegde aan het onderwerp *toegekend* werd. Wordt het gezegde daaraan *ontzegd*, dan is de volzin *ontken-nend*. Eene ontkenning wordt uitgedrukt door de woorden *niet*, *niets*, *geen*, *geenszins*, *nimmer*, *nooit*, *nergens*, enz.

V O O R B E E L D.

Ik eet niet — bep. ontk. enk. volzin.

Ik — ond.

eet niet — ontk. gezegde.

O P G A V E N.

Hij roept niet — Zij aten nooit onrijpe appelen — Wij willen nimmer sterken drank gebruiken — Gij waart niet tevreden — De vader was geenszins gelukkig — Hij kwam nergens — De liefde vergaat nimmermeer — Deugd verouderd niet — Azijn is niet zoet — Hij drinkt niet — Een appel is geene steenvrucht — Varkens zijn geene herkaauwende dieren — Ik leerde niets — Hij is geen bakker — Nooit is hij ziek geweest — Hij zal nimmer komen — Niemand kent hm — Wij spraken geen woord.

16. Behoort de ontkenning niet bij het *gezegde*, dan houdt men den volzin voor bevestigend. B. v.: *Niet hij roept; niet heden komt hij; niet een' appel eet hij*, enz. Ook zinnen als de volgende: *Dacht ik het niet? Was Salomo geen wijs man? Was de Ruiter geen held? Hoe miskende men u niet?* behooren tot de bevestigende volzinnen.

17. Als bij het onderwerp twee of meer gezegden behooren, noemt men ze *nevengeschikte gezegden*; geldt het gezegde voor meer dan één onderwerp, dan heeten deze *nevengeschikte onderwerpen*; zoo heeft men ook *nevengeschikte voorwerpen* en *nevengeschikte bepalingen*.

V O O R B E E L D.

De zoon leest, schrijft en rekt — onb. enk. bev. volzin.

De zoon — ond.

leest, schrijft en rekt — nevengeschikte gez.

O P G A V E N.

1. De knaap *leest en denkt na* — Hij is *braaf en edel* — Zij is jong, schoon en deugdzaam — Ik bid en werk — Zij zongen en dansten — Hij was, is en blijft mijn vriend — Hij leet en is gelukkig — Zij schijnen en zijn wijs — De jongens schreven en lazen — Die meisjes naaiden en breiden — Schepen varen, laveren en zeilen — Vloekt, noch zweert — Speelt en babbelt hij? — Aten en dronken die arme lieden?

2. *Hij en ik* komen — Zij en haar broeder kwamen — Armen en rijken leven en sterfen — Appelen, peren, perziken en abrikozen zijn smakelijke vruchten — Zijn vader en uwe moeder bezochten ons — Mijn dochter en uw zoon waren gehoorzaam — Noch zijn broeder, noch zijne zuster wilde het doen — De koning en zijn minister waren vertrokken — Jan en Piet zal komen — Ik, gij en hij waren ziek — De boom- en veldvruchten zijn onontbeerlijk — Zijne ouders en grootouders zijn reeds dood — Die heer en gindsche dame zijn rijk, doch gierig — De deuren en vensters waren gesloten — Man en paard verdronk — Zoowel de vader als de moeder sprak over de zaak — Ik en gij hebben het niet gezien — Deze man en die vertrekken niet — Hebben de neef en nicht, de oom en tante het gedaan? — Zijn vader en zoon vertrokken?

3. Zij aten *pruimen en peren* — Men dronk melk, bier en wijn — Zij gebruiken brood en vleesch — Gij ziet het kokend schuim en 't vliegend zwerk — De vader kocht leijen, boeken, potlooden en schrijfboeken — Die arme vrouw brak hare potten en pannen — Die wilde knaap zal armen en beenen breken — De paarden eten hayer en hooi — De leerlingen schreven brieven en opstellen — De luije boer verkocht zijne paarden en koeijen — Zijn buurman heeft zijne varkens en schapen niet willen verkoopen — Hij at noch vleesch, noch visch — Aten zij noch groenten, noch melkspijzen!

4. Hij spreekt *vlug en duidelijk* — Zij komen vandaag, morgen en overmorgen — De boeken des leeraars en des leerlings zijn zin-

delijk — God regent over rechtvaardigen en onrechtvaardigen — De dienstmaagd heeft ons lang en eerlijk gediend — Hij heeft dikwijls en ernstig gewaarschuwd — Zij spraken te hard of te zacht.

5. David en Jonathan waren vrienden — Armen en rijken ontmoeten elkander — Bergen en dalen ontmoeten elkander niet — Deugd en ondeugd verschillen hemelsbreed — Eenerlei wedervaart boozen en goeden (3n.) — Men kan niet te gelijk loopen en zitten — De landman kan niet gelijktijdig zaaijen en oogsten — De hoofdstreken zijn noord, oost, zuid en west — De zeven kleuren van den regenboog zijn violet, indigo, blaauw, groen, geel, oranje en rood — Zij leeren en spelen bij afwisseling — Hij was beurtelings streng en toegevend — Jan en Piet bezitten dat erf gemeenschappelijk — Jakob en Filip drijven onderling handel — Oranje en Nederland zijn naauw verwant.

6. Ik ga naar mijnen oom en voogd — Ik ga naar mijnen oom en mijnen voogd — Ik heb een schoon en goed boek gelezen — Ik heb een schoon en een goed boek gelezen — Mijn en uw vriend is een braaf man — Mijn en uw vriend zijn brave mannen — Dit schoone en nuttige boek bevalt mij — Dit schoone en dat nuttige boek bevallen mij — Die landman heeft witte en zwarte koeijen — Die landman heeft wit- en zwarte koeijen — Jan en Willems tuin is fraai — Hendrik en Frederiks tuinen zijn fraai.

18. Al de onder 1°, 2°, 3° en 4° opgenomen volzinnen met nevensgeshikte gezegden, onderwerpen, voorwerpen of bepalingen kunnen in twee of meer zinnen ontbonden worden, hetgeen den oplettenden leerling geene moeite kosten zal.

19. De volzinnen, onder 6° opgenomen, kunnen ten deele in twee volzinnen ontbonden worden. De leerling wijze die aan, ontbinde en ontlede ze.

20. *Aansprekingen* staan in den zoogenaamden *vijfden* naamval, die in vorm met den *eersten* overeenkomt, en worden bij de ontleding onder dezen naam vermeld: *Kinderen! let op!*
21. De *tusschenwerpsels* worden bij de ontleding met stilzwijgen voorbijgegaan.
22. Als het een of ander *gezegde* aangaande het onderwerp, zonder koppelwoord bij dit onderwerp gevoegd wordt, heet dit eene *bijstelling*. B. v.: *Alexander, koning van Macedonië, vernietigde het Perzische rijk; Java, de parel onzer bezittingen in Azië, is een heerlijk eiland; Amsterdam, de hoofdstad van Nederland, ligt aan het IJ; de leeuw, de koning der dieren, schudde zijne manen.*

V O O R B E E L D.

<i>Alexander, Koning van Macedonië,</i>	
<i>vernietigde het Perzische rijk</i>	— bep. bev. enk. volzin.
<i>Alexander</i>	— ond.
<i>koning van Macedonië</i>	— uitgebreide bijstelling van <i>Alexander.</i>
<i>vernietigde het Perzische rijk</i>	— uitgebreid gezegde, waarin
<i>het Perzische rijk</i>	— uitgebreid voorwerp.
<i>Perzische</i>	— bep. van <i>rijk.</i>
<i>van Macedonië</i>	— bep. van <i>koning.</i>

O P G A V E N.

Java, de parel onzer bezittingen in Azië, is een schoon land — Amsterdam, de hoofdstad van Nederland, ligt aan het IJ — De leeuw, de koning der dieren, schudde zijne manen — Socrates, de

groote wijze van Athene, dronk den giftbeker — Ik zal u (3n.), mijnen geachten leermeester, gehoorzamen — Bonifacius, de Apostel der Duitschers, werd vermoord in 754 — Gij, als zijn voogd, zorgtet voor hem — Hij, als zijn onderwijzer, beschermde hem — Als uw vriend, behartigde ik uwe belangen — Ik bemin hem, als mijnen broeder — Scipio overwon Hannibal, den veldheer der Carthagers — Drusus, een Romeensch veldheer, heeft de Drususgracht doen graven — Heron, de uitvinder der Heronsflesch, leefde vóór onze jaartelling — Salomo, koning van Israël, sloot een verbond met Hiram, koning van Tyrus — Jan de Eerste, zoon van graaf Floris den Vijfden, was de laatste graaf uit het Hollandsche huis.

23. Wanneer in een volzin het *werkwoord* of het *werkwoordelijk deel van het gezegde* ontbreekt, is de volzin *onvolledig*. Zulke volzinnen zijn o. a. de volgende: *Zij aan 't loopen* voor: *Zij gingen aan 't loopen*; *ik eerst* voor: *ik speel eerst*; *gij laatst* voor: *gij speelt laatst*; *raad vóór daad* voor: *raad ga voor daad*; *uit rein gewin een stil gemoed* voor: *uit rein gewin spruit een stil gemoed*; *voort!* voor: *ga voort!* *Geduld!* voor *heb geduld!* *Binnen!* voor *kom binnen!* *Stil* voor *zijt stil!*

V O O R B E E L D .

Geduld — onvolledige bep. bev. enk. volzin, waarin 't gezegde *heb* is weggelaten.

Gij — verzwegen onderwerp.

heb geduld — uitgebreid gezegde.

geduld — voorwerp.

O P G A V E N.

Stil! — Zij aan 't loopen! — Gij eerst! — Zij laatst! — Allen aan 't lagchen! — Borgen, zorgen — Een vette keuken, een mager testament — Een dierenbeul, een menschenplager — De hand aan den ploeg geslagen! — Bedaard! — Goed gezien! — De beurs of het leven! — Goeden nacht! — Geluk op uwe reis!

24. De volzinnen worden onderscheiden in twee soorten: *eigenschapszinnen* en *bestaanszinnen*. Tot de eerste rekt men die, waarin aan het onderwerp een *eigenschap* of eene *handeling* wordt toegekend: daartoe behooren al de volzinnen, die wij tot dus verre ontleed hebben. In de *bestaanszinnen* wordt bloot het *bestaan* van het onderwerp te kennen gegeven. Daartoe behooren o. a. de volgende:

- a. *God is*, d. i. *God bestaat*; *wij zijn*, d. i. *wij bestaan*; *wij waren daar*, d. i. *wij bevonden ons daar*; enz.
- b. *het regent*, d. i. *regen is*; *het hagelde*, d. i. *hagel was*, *er was hagel*; *het is koud*, d. i. *koude is*, *er is koude*; *het is vier ure*, d. i. *de vierde ure is*; *het dreunt*, d. i. *er is gedreun*, *gedreun is*, enz.
- c. *er wordt geloopt*, d. i. *het loopen is*, *bestaat*; *er werd gedanst*, d. i. *het dansen was*, *er was gedans*, enz.
- d. *mij hongert*, d. i. *honger is in mij*; *hen dorstte*, d. i. *dorst was in hen*, enz.

V O O R B E E L D E N.

God is — onb. bev. enkelv. bestaanszin.

God — ond.

is — gez.

Wij waren op straat — bep. bev. enk. bestaanszin.

Wij — ond.

waren op straat — uitgebr. gez.

op straat — bep. van *waren*.

Het regent, d. i. *regen is* — onb. bev. enk. bestaanszin.

Regen — ond.

is — gez.

Het is zes ure, d. i. *de zesde ure is* — bep. bev. enk. bestaansz.

De zesde ure — uitgebr. ond.

is — gez.

zesde — bep. van *ure*.

Er wordt geloopt, d. i. *het loopen is* — onb. bev. enk. bestaansz.

Het loopen — ond.

is — gez.

Mij hongerde, d. i. *honger is in mij* — bep. bev. enk. bestaansz.

Honger — ond.

is in mij — uitgebr. gezegde.

in mij — bep. van *is*.

O P G A V E N.

1. Ik ben — God is overal — Hij was te Amsterdam — Zij waren op reis — Uw moeder was boven — De leerlingen waren binnen — Hier is zijn erf — Hier was zijn rijk — De Heer is van eeuwigheid tot eeuwigheid — Op bergen en in dalen, ja overal is God — Zij waren in nood.

2. Het sneeuwt — Het dauwde — Het had gehageld — Het zal regenen — Het vroom gisteren — Het was drie ure — Het was twaalf — Het dreunde — Het kraakt — Het rookte — Het was koud — Het zal warm zijn.

3. Er wordt gerookt — Er werd gespeeld — Er zal gedanst worden.

4. Mij dorstte — Hen heeft gehongerd.

G E M E N G D E O P G A V E N .

Honger is een scherp zwaard — Vet smet — Eer is teer — Ons land heet terecht Nederland — De Zuiderzee was voorheen een meer — Alles wisselt op deze aarde — De eerste bewoners van Nederland kwamen uit Germanië — De Batavieren waren Heidenen — De Heidens zwerven rond door Europa — Cork wordt het slachthuis van Groot-Brittanje genoemd — Hier zijn zeven honderd kuipers — Maltha is een wachtpost der Engelschen in de Middellandsche zee — De snoek is een vraatzuchtige visch — Het regende — Sicilië was weleer de korenschuur van Italië — Italië is de tuin van Europa — Het was koud — Er werd gevloekt — Hamburg is eene vrije stad — Altona is eene vrijstad — De weegschaal is een hefboom met gelijke armen — Sleutels zijn eenarmige hefboomen — De walvisschen en vleermuizen zijn zoogdieren — De beroemde Milton was blind aan beide oogen — Heel 't menschedom is één huisgezin — Zout water geeft het zoetste brood — Weg van mij! — Voort! deugniet! — Ach, hij sterft — De regen drupt zilver op den akker — De bloem is eene ster der aarde — De ster is eene bloem des hemels — Eenvoud is het kenmerk der waarheid — Blonde duinen! weest gegroet! — De lofzang der natuur gaat niet verloren voor u, o Oppermajesteit! — Tienduizend droppels maken gaauw een plas — Pijn is de schildwacht der gezondheid — Gezondheid is het beste blanketsel — Net gevlochten haar is een koninginnekroon — De moeder van alle kennis heet onderzoek — Een kwaad geweten is de getuige, de gevangenis, de rechter, de beul en de straf der zonde — Deugd is een eerekleed — De ware vriendelijkheid is een bloesem der menschlievendheid — In Godes wagen is Godes zegen — Eigen

lof stinkt — De roemrijkste zegepraal is zelfbeheersching — Een goed geweten is een hemel in het hart — De begeerte is de koorts der ziel — Haast verdwaast — Arbeidzaamheid is de beste loterij — Ledigheid is des duivels oorkussen — Een goede naam is de beste adelbrief — Geldgierigheid is de wortel van alle kwaad — Spoedig geven is dubbel geven — De gierigheid is hare eigene stiefmoeder — Twist verkwist — Eendracht maakt macht — Wachten is het beste geneesmiddel tegen den toorn — Het einde des toorns is dikwijls het begin van het berouw — De begeerte naar wraak is eene verschrikkelijke leidsvrouw — Wreekt u zelve niet, beminden! — Tucht baart vrucht — Een dierenbeul wordt een menschenplager — Uit zee hebt gij uw' grond gewrocht, o Nederland! — De beste specerij bij den maaltijd is onschuldige vrolijkheid — Natuurkennis is de zuiverste bron van genot — Leer ons, o God! de dagen tellen!

De heldere lucht en 't zwerk
Verkondigen Gods werk.

De traan van 't smeltend mededoogen
Verkondigt in de glinstrende oogen
De goddelijke afkomst onzer ziel.

Voor het zedige gelaat
Der zachtmoedigheid bezwijken
Wraaklust, tweedracht, twist en haat.

De lage stijlen
Staan lange wijlen.

De keel
Kost veel.

Een rijpe peer
Valt licht ter neêr.

Onder vriendschapsschijn
Schuilt 't kwaadst venijn.

Vol
Maakt dol

Verloren eer
Keert nimmer weér.

Een moedig hart
Verwint de smart.

Wil naar het laken
Uw kleëren maken.

Liefde en zang
Wil geen' dwang.

Kunst
Baart gunst.

Spijt
Gaapt wijd.

Stuit in 't begin.
Een' kwaden zin.

Schrift van zotten
Is voor de motten.

II. DE ZAMENGESTELDE VOLZIN.

25. Een *zamengestelde zin* bestaat uit twee of meer enkelvoudige, die tot een taalkundig geheel verbonden zijn. Deze verbinding kan *nevenschikkend* of *onderschikkend* wezen. Bij de *nevenschikkende zinsverbinding* hebben de volzinnen gelijken rang en hangen niet van elkander af. Zij komt tot stand door een aantal voegwoorden en bijwoorden, die men leert kennen in de volgende

O P G A V E N.

1. De hemelen vertellen Gods eer, *en* het uitspanfel verkondigt zijner handen werk — Deze leerling gehoorzaamt zijnen ouders en onderwijzers. *Ook* plukt hij daarvan de schoonste vruchten — *Niet alleen* heeft de vader toegestemd, *ook* de moeder gaf hare toestemming — *Niet slechts* de koning kwam daar, *maar ook* de koningin verscheen — *Noch* de jongen schrijft, *noch* het meisje leest — *Eerst* beschreef mijn broeder zijne reis naar Amerika, *daarna* sprak hij over zijne aankomst in dat werelddeel, *eindelijk* verhaalde hij eenige merkwaardige gebeurtenissen uit zijn leven onder de Roodhuiden — *Nu eens* sprak hij niet tot mij; *dan eens* overlaade hij mij met vriendschap — *Eensdeels* ben ik verblijd over die zaak, *anderdeels* ben ik er bedroefd over — Napoleons getrouwen kwamen deels om in de ijsvelden van Rusland; *deels* vielen zij onder het zwaard hunner vijanden; *deels* werden ze een prooi van honger en gebrek — Hij weigert het, *of* hij staat het toe — *Of* hij komt te laat, *of* hij komt onvoorbereid, *of* hij komt in 't geheel niet — De liefde verblijdt zich niet in de onrechtvaardigheid; *maar* zij verblijdt zich in de waarheid — Een goed leven bestaat slechts uit een klein getal van dagen; *maar* een goede naam duurt eeuwig — Een wijs zoon verblijdt den vader, *maar* een dwaze zoon is de droefheid zijner moeder — De dienstbode moet eerlijk en getrouw zijn, *of* hij wordt uit zijn' dienst weggejaagd — Het ongeduld geneest onze kwalen niet; *integendeel* het vergroot ze — Hij was rijk; *doch* hij was tevens zeer gierig — Zijne gansche rede is nederig en bescheiden. *Nogtans* heerscht daarin eene gepaste vrijmoedigheid — Hij deed vele wonderen; *evenwel* geloofde men niet in hem — De zijderups is een gering insect; *evenwel* levert zij de stof voor de rijkste en schoonste kleederen — De arme mag den rijke niet benijden. *Daarentegen* mag de rijke op den arme niet met trotschheid nederzien — Cesar en Pompejus waren beiden bekwame veldheeren; *intusschen* begunstigde de fortuin den eerste boven den laatste — De rust mijns gemoeds was verstoord; *ja zelfs* mijn verstand was verduisterd geworden — Hij wilde nog spreken; *edoch* hij kon slechts stamelen — Gij wilt mij zien. *Nu* ik zal tot u komen — Hij kende en vreesde de straf.

Toch beging hij de misdaad — Kinderen! hebt uwe ouders lief; *want* zij zijn uwe beste vrienden op aarde — Alle menschen zijn aan den dood onderworpen; *gevolgelyk* zullen ook wij eens sterven — Jozef wilde zijne broeders beproeven; *daarom* sprak hij hen hard toe — Het gras is vochtig; *bij gevolg* heeft het gedauwd — De Bata-vieren waren zeer dapper; *deswegens* werden zij door de Romeinen geacht — Deze jongeling wil onderwijzer worden; *daartoe* moet hij veel leeren — Het is vandaag vacantie; *vandaar* zijn zooveel kinderen aan 't spel — François Guyon wilde Willem I vermoorden. *Te dien einde* trachtte hij des vorsten gunst te winnen — Bezoekt naarstig de school. Zij *toch* is de oefenplaats der jeugd — Ouders! Gij stelt terecht prijs op het onderwijs uwer kinderen. *Immers* kunnen dezen daardoor nuttige leden der Maatschappij worden — Ik ben ongelukkig. *Dan* gij kunt mij helpen.

2. Dat het verbindingswoord somtijds ééns, of meermalen, of geheel wegblijft, blijkt uit de volgende volzinnen.

En. — De zelfkennis is moeilijk; het berispen van anderen is gemakkelijk — Velen hebben te veel; weinigen hebben genoeg — IJlings waait een verkwikkende adem ons aan; de zon heeft haren koesterenden gloed hernomen; rivier en beken vloeijen weder; gras en korenhalmen, en bloemenkelken tooijen den ontloken grond; de zwangere knoppen barsten open in het woud; het vee dartelt in de weiden — Het gevogelte vervult de balsemlucht met zijne toonen; een nieuw leven is in onze aderen ingestort — Wees niet wijs in uwe eigene oogen, vrees den Heer en wijk af van het kwade — Leer uw karakter kennen; verbeter uwe goede hoedanigheden; worstel tegen uwe ongeoorloofde neigingen en ruk uit uw hart al de wortels der ondeugd.

't Vaarwel en 't afscheid joelt en schatert langs de stranden;
De mutsen zwieren rond in de opgestoken handen;
De doeken zwaaijen; groet en handkus, 't luid hoezee
Verzelt hun uittocht langs het water en de reë.

Maar — Het leven is in zijne snelheid een droom; in zijne gewichtige beteekenis is het eene eeuwigheid — De onverstandige

zoekt zich door den hartstocht te redden; de verstandige tracht zich te redden door nadenken — De goedkeuring der deugdzame menschen is eene loftuiting; die der boozen is bijna eene beleediging — Rijkdom is eene der onzekerste bezittingen; wetenschap is eene der zekerste.

Want — Het mos is schadelijk voor de boomen: het voedt zich met hunne zelfstandigheid.

God vreezen is een goed begin;
De grond der wijsheid schuilt er in.

Wantrouw den vleijer: menig mensch is door vleijerij bedorven.

V O O R B E E L D.

Deze boom heeft van 't jaar niet gebloeid; gevolgelijk zal hij geene vruchten dragen — zamengestelde volzin, bestaande uit twee nevenschikte, die door het voegwoord *gevolgelijk* met elkander verbonden zijn.

Deze boom heeft van 't jaar niet gebloeid — bep. ontk. enk. eigenschapszin.

Hij zal geene vruchten dragen — bep. ontk. enk. eigenschapszin.

Deze boom — uitgebreid onderwerp.
heeft van 't jaar niet gebloeid — uitgebr. ontk. gezegde.
deze — bep. van *boom*.
van 't jaar — bep. van *heeft niet gebloeid*.

Hij — ond.
zal geene vruchten dragen — uitgebr. ontk. gezegde.
vruchtén — voorwerp.

Bij de nadere ontleding van de zamengestelde volzinnen worden de verbindingswoorden met stilzwijgen voorbij gegaan.

26. Nevengeschikte zinnen kunnen tot één zin *zamengetrokken* worden.
1. Wanneer zij het *onderwerp* gemeen hebben: *de verloren zoon ontving zijn erfdeel en trok daarmee naar een ander land*;
 2. Wanneer zij een *vorm van een werkwoord* gemeen hebben: *Hendrik heeft gespeeld, maar Pieter gearbeid*;
 3. Wanneer zij het *gezegde* gemeen hebben: *zaai met handen en niet met manden*;
 4. Wanneer zij het *onderwerp en een deel van 't gezegde* gemeen hebben: *de waarheid wordt wel onderdrukt, maar niet verstikt*;
 5. Wanneer zij het *onderwerp en geheel het gezegde* gemeen hebben: *spaarzaamheid onderstelt overvloed; maar een verstandig gebruik er van*;
 6. Wanneer zij eene *bepaling* gemeen hebben: *in de lente ontluikt de natuur, en gaan de harten der menschen open voor genot*.

V O O R B E E L D.

De verloren zoon ontving zijn erfdeel en trok daarmee naar een ander land — *zamengetrokken zamengestelde volzin*, bestaande uit twee nevenschikte volzinnen, die door het voegwoord *en* verbonden zijn. De zamentrekking wordt bewerkt door 't gemeenschappelijk onderwerp *de verloren zoon*. *De verloren zoon ontving zijn erfdeel* — bep. bev. enk. eigenschapszin.

De verloren zoon trok daarmee naar een ander land — bep. bev. enk. eigenschapszin.

De verloren zoon -- uitgebreid ond.
ontving zijn erfdeel — uitgebreid gez.
verloren — bep. van *zoon*.
zijn erfdeel — uitgebr. voorwerp.
zijn — bep. van *erfdeel*.

De verloren zoon — uitgebr. ond.
trok daarmee naar een ander land — uitgebreid gez.
daarmee — bep. van *trok*.
naar een ander land — bep. van *trok*.
ander — bep. van *land*.

O P G A V E N.

De ondervinding veredelt het verstand, het lijden den wil — Zaaï met handen, niet met manden — Kleine zandkorrels maken bergen, oogenblikken jaren, en kleinigheden het leven uit — De leugen komt voort van slaafsche menschen; de waarheid van vrije — De waarheid lijdt wel nood, maar niet den dood — De hoogmoed ontbijt met den overvloed, houdt het middagmaal met de armoede, en het avondmaal met de schande.

Een wolf ruilt wel van baard,
 Maar niet van aard.

Een vos verliest wel zijn haar, maar niet zijn' streken — De eerste gezellin van den toorn is dwaasheid, de tweede berouw — Heerschen is dwaasheid, maar regeren wijsheid — Straf is een bitter geneesmiddel, doch dikwijls onontbeerlijk — De tong is een klein lid, en zegt groote dingen — Hoe wordt een zaadkorreltje eene plant, een ei een vogel?

Nog droeg der vaadren erf de Spaansche legervaan

En dronk om strijd het bloed van landzaat en van vreemden.

Spaarzaamheid onderstelt overvloed; maar een verstandig gebruik er van — In de lente ontluikt de natuur en gaan de harten der menschen open voor genot.

27. Bij de *onderschikkende* zinsverbinding kan de *ondergeschikte* of *afhankelijke zin* niet van den *hoofdzin* gescheiden worden.

Men heeft *zelfstandige*, *bijvoegelijke* en *bijwoordelijke* afhankelijke volzinnen. De zelfstandige ondergeschikte zinnen, die de plaats vervullen van een *zelfstandig naamwoord*, kunnen *onderwerpszinnen*, *gezegdeszinnen* of *voorwerpszinnen* zijn, al naar dat zij in de plaats treden van een *onderwerp*, een *gezegde* of een *voorwerp*. Gij kunt die leeren kennen in de volgende

O P G A V E N.

1. *Onderwerpszinnen*. *Dat hij gehoorzaam is* [= zijne gehoorzaamheid] verheugt mij — Of hij komen zal, is onzeker — Wat niet waar is, kan niet eenvoudig zijn — Wie mij lief heeft, volg mij — Wie schitteren wil, behaagt zelden — Dat de maan haar licht van de zon ontvangt, is zeker — Die niet vriendelijk is, heeft geen menschlievend hart — Wat verzeert, leert — Al wie trotsch van hart is, is den Heer (3n.) een gruwel — Die hoog klimt, valt laag — Wie zich heden niet verbetert, wordt morgen erger — Die alleen op hoop leeft, sterft van honger — Wie een' kwaden naam heeft, is half gehangen — Die altijd vroeg genoeg komt, komt veeltijds te laat — Die in toorn handelt, gaat in storm onder zeil — Wie steelt, wordt gestraft — Wat uit het hart komt, gaat tot het hart.

2. *Gezegdeszinnen*. Hij blijft *al wat Hij is*, tot in alle eeuwigheden — Zij schenen niet, wat ze waren — Zij blijven niet, wat ze zijn.

3. *Voorwerpszinnen*. Ik weet, *dat hij aangekomen is* — Wij begrijpen, dat hij uw vriend is — Hij vraagt, of ik komen zal — Zeg mij, waartoe dat dienen moet — Men moet weten, wanneer hij komt — Bedenk, wat gij doet — Men vraagt, of de regenboog

reeds vóór den zondvloed gezien is — Vertel mij, waarmede ik u dienen kan — Schrijf mij, waar gij zijt — Heeft hij u gezegd, wie zijn vriend is? — Men heeft reeds voorlang erkend, dat onze aarde zich om de zon beweegt — Stel niet tot morgen uit, wat gij beden doen kunt — Zij begrepen, dat het nu te laat was — Ziet gij niet, dat het regent? — Hij wist, dat het drie ure was — Salomo zeide: „de vreeze des Heeren is het beginsel der wijsheid” — God sprak: „daar zij licht!”

V O O R B E E L D E N.

Dat hij gehoorzaam is, verheugt mij — Zamengestelde volzin, bestaande uit een' hoofdzin en een' ondergeschikten onderwerpszin.

verheugt mij — bep. bev. enk. eigenschapsz., *de hoofdzin*, waarvan de onderwerpszin het onderwerp uitmaakt.

Dat hij aangekomen is — onb. bev. enk. eigenschapszin, *de onderwerpszin*.

Dat hij aangekomen is — ond.

verheugt mij — uitgebr. gezegde.

mij — bep. van *verheugt*.

Ontleding van den onderwerpszin.

Hij — ond.

is aangekomen — gez.

Zij blijven niet, wat ze zijn — zamengest. volzin, bestaande uit een' hoofdzin en een' ondergeschikten gezegdeszin.

Zij blijven niet — onb. ontk. enk. eigenschapszin, hoofdzin.

wat ze zijn — onb. bev. enk. eigenschapszin, gezegdeszin.

Zij — ond.

blijven niet, wat ze zijn — uitgebreid ontk. gezegde.

Ontleding van den gezegdeszin.

Ze — ond.*zijn wat* — gez.

Ik weet, dat hij gelukkig is — zamengestelde zin, bestaande uit een' hoofdzin, en een' ondergeschikten voorwerpszin.

Ik weet — onb. bev. enk. eigenschapszin, hoofdzin.
dat hij gelukkig is — onb. bev. enk. eigenschapsz., voorwerpsz.

Ik — ond.*weet, dat hij gelukkig is* — uitgebreid gezegde.

Ontleding van den voorwerpszin.

Hij — ond.*is gelukkig* — gez.

28. De ondergeschikte *bijvoegelijke* zinnen, die in de plaats komen van een *bijvoegelijk naamwoord*, worden door middel van de *betrekkelijke voornaamwoorden*, of van *zamengekoppelde bijwoorden*, die hunne plaats vervangen, met een zelfstandig naamwoord van den hoofdzin verbonden.

O P G A V E N.

De leerling, *die gehoorzaam is*, wordt geprezen [= de *gehoorzame* leerling wordt geprezen] — De leerling, die zijn plicht doet, wordt geacht — Dit is het huis, waarin ik gewoond heb — Zie daar de pen, waarmede hij schreef — Elke dengd, die niet uit liefde voortvloeit, vloeit niet uit eene reine bron — De vergenoegde bezit een' rijkdom, dien geen dief hem kan ontstelen — De schijnheiligheid is eene slang, die met schoone kleuren pronkt.

De heilige eendracht is het zout,
Dat huis en stad in wezen houdt.

De Feniciërs waren de eersten, die zich op den zeehandel toelegden — De pen, waarmede gij schrijft, is een ganzenpen — De pen, waar zij mede schreef, was eene stalen pen — Te Veere toont men het huis, waarin Maria van Reigersberch geboren is — Men heeft te Keulen het huis gesloopt, waarin Vondel was geboren — Het onderwerp, waarover wij spreken, is gewichtig — Praat nimmer over zaken, van welke gij geene kennis hebt — Koffijboonen zijn kernen van boomvruchten, die op kersen gelijken.

V O O R B E E L D.

De leerling, die zijn' plicht betracht, wordt bemind — zamengestelde volzin, bestaande uit een' hoofdzin en een' ondergeschikten bijvoegelijken zin.

De leerling wordt bemind — onb. bev. enk. eigenschapszin,
bijvoeg. zin.

die zijn' plicht betracht — bep. bev. enk. eigenschapszin,
bijvoeg. zin.

De leerling — ond.
wordt bemind — gez.

die — ond.
betracht zijn' plicht — uitgebreid gez.
zijn' plicht — uitgebreid voorwerp:
zijn' — bep. van *plicht*.

29. De *bijwoordelijke* ondergeschikte volzinnen, die in de plaats treden van een *bijwoord*, zijn zeer talrijk. Gij zult de voornaamste soorten leeren kennen in de volgende

O P G A V E N.

1. Ga, *werwaarts uw plicht u roept* — De Heer gebiedt zijn' zegen, waar liefde woont — God ziet ons, waar we ons ook bevinden mogen — Wij gaan, waarheen millioenen ons zijn voorgegaan.

2. Ik zal lezen, *terwijl gij schrijft* — De nevel was verdwenen, zoodra hij zich vertoond had — Wij moeten werken, zoolang het dag is — Ik heb u dit willen zeggen, vóór ik de wereld verlaat — De kruik gaat zoo lang te water, tot dat ze breekt — Smeed het ijzer, terwijl het heet is — De haringvisserij werd een bron van rijkdom voor ons land, nadat Willem Beukelsz. het haringkaken had verbeterd — Hij bereidde zich reeds tot den aftocht, toen er hulp daagde — Zij is opgeruimd, sedert zij u gesproken heeft — De oprechte spreekt de waarheid, zoo dikwijls men hem daarnaar vraagt — Ik heb hem gesproken, eer dan gij hem gesproken hadt — De eerste belijders des christendoms werden gruwelijk gemarteld, alvorens men hen ter dood bracht — Kom, wanneer ik u roep — Hij sprak, als het tijd was — Hij is niet knorrig meer, nu hij gezond is.

Leid, vriend! en leer uw waarde kind,
Zoo haast zijn eerste jeugd begint.

3. Hij begroette mij met blijde gelukwensching, *gelijk men eenen vriend geluk wenscht* — Hij is zoo spoedig gekomen, als ik gewacht had — Hij is niet zoo rijk, als men denkt — Hij kwam zoo spoedig, als het mogelijk was — Zij waren rijker, dan men dacht.

4. Het koren golft, *naar de wind waait* — De veldheer moest handelen, naar gelang de omstandigheden zouden eischen — *Hoe wijzer iemand is*, des te verdraagzamer is hij — *Hoe meer ik hem leer kennen*, hoe meer ik hem bewonder.

5. Hij heeft geene schuld, *voor zoover ik het beoordeelen kan* — Ik zal hem helpen, in zooverre dit in mijn vermogen is.

6. Het beviel mij daar niet, *weshalve ik spoedig vertrok* — Hij is reeds vertrokken, zoodat gij hem niet meer spreken kunt.

7. Dat is waar, *omdat het eenvoudig is* — Hij zal niet kunnen komen, daar hij ziek is — Vele kinderen zijn ziek geworden, doordien zij onrijp ooft gegeten hebben — Wij laten dien leerling aan zijn lot over, aangezien al onze vermaningen niet baten — Ik zal u niet verder vragen, sinds gij toch niet antwoordt — Ik ga heen, nademaal gij toch niet komt.

8. Droog tranen, *opdat uwe tranen gedroogd worden* — De tuinman snoeit de boomen, ten einde zij te betere vruchten zouden dragen — Verzamelt het overschot der gebroken brooden, dat er niets verloren ga.

9. Wat zou er gebeuren, *zoo gij ongehoorzaam waart?* — Kom niet te laat, zoo het u mogelijk is — Ik zal het doen, wanneer hij het doet.

10. Ik zoude het doen, *mits hij het dede* — Zij zal het niet doen, tenzij gij het doet — De vader zoude het niet gedaan hebben, ten ware de moeder het gedaan hadde — Ik zal lezen, in geval gij mij een boek schenkt — Wij zullen hen gelooven, bijaldien zij gehoorzaam zijn — Schrijf mij spoedig, wanneer het eenigszins mogelijk is — Hoe zouden zij lezen kunnen, zoo ze 't niet geleerd hebben?

11. Zij getroostte zich de ontbering, *hoewel zij aan de weelde gewoon was* — Elk, hoedanig zijn stand ook zij, is geroepen tot trouwe plichtsbetrachting — Hij zal 't niet doen, al wordt hij bedreigd — Wees tevreden in uw lot, welke ongelukken u ook treffen mogen — De dood roept ons allen, hetzij wij voorbereid zijn, hetzij wij onvoorbereid zijn.

Wenscht nooit uw' evenmensen kwaad,
Al waart gij 't voorwerp van hun' haat.

Ik deed het, hoewel ik er een ekel aan had — Zij kwamen, ofschoon het te laat was — Wijk nimmer van den weg der deugd af, waar ge u ook bevinden moogt — Ik zal u niet vergeten, waarheen ik mij ook begeven moge — Zij deden het, hoezeer 't hun speet — Hij deed het, niettegenstaande ik het verboden had.

12. Men moet werken, *alsof men eeuwig zou leven* — Hij ligt, alsof hij dood ware — Zij zuchten, of ze ziek waren.

13. Mijn middagmaal is *zoo* ingericht, *dat* ik nog een avondmaal kan houden.

V O O R B E E L D.

Ga, werwaarts uw plicht u roept — zamengestelde volzin, bestaande uit een' hoofdzin en een' ondergeschikten bijwoordelijken zin:

Ga — onb. bev. enk. eigenschapszin, hoofdzin.

werwaarts uw plicht u roept — onb. bev. enk. eigenschapszin, bijwoordelijke zin:

Gij — verzwegen ond.

ga — gez.

uw plicht — uitgebreid ond.

roept u — uitgebr. gez.

uw — bep. van *plicht*.

u — voorwerp.

G E M E N G D E O P G A V E N.

1. De wortel heet tevredenheid;
de takken heeten stevigheid;
de bloesems heeten lieflijkheid;
de vruchten heeten zaligheid;
en heel de boom heet matigheid!
2. Een zacht antwoord doet ziedenden toorn bedaren; maar een snerpand antwoord voert de gramschap ten top.

3. Sta vroeg op , indien gij rijk wilt worden , en ga vroeg naar bed , indien gij wijs wilt worden.
4. Scherpe distels steken zeer ;
Kwade tongen steken nog meer.
5. Die wèl bemint ,
Kastijdt zijn kind.
6. De vorsch springt weder naar den poel ,
Al zit hij op een' gulden stoel.
7. Die een ambacht heeft geleerd ,
Krijgt den kost , waar hij verkeert.
8. Schaf raad
Voor 't kwaad ,
Eer 't verderk gaat.
9. Grijpt ,
Als 't rijpt.
10. De roem onzer voorvaderen is de onze niet , tenzij wij hunne deugden navolgen.
11. De deugd vereenigt de menschen , daar zij hun een wederkeerig vertrouwen inboezemt.
12. Die een' vijand (3n.) vergeeft , verkrijgt een' vriend.
13. Die eene gouden poort wil maken , brenge er elken dag een' nagel toe.
14. Kom Gij tot ons op de wolken ,
Heer ! in uwe majesteit ,
Opdat spoedig alle volken
Eeren uwe heerlijkheid.
15. Hij zegt , en grijpt een monnikskap ,
En dekt het zwanger brein ,
En wapent zich met roer en zwaard ,
En rept zich door den Bommelwaard ,
En klopt aan Loevestein.

16. Loof den Heer, mijne ziel! en vergeet geene van zijne weldaden.
17. Een harde steen wet vaak het ijzer,
En harde slagen maken wijzer.
18. 't Vaarwel en 't afscheid joelt en schatert langs de stranden;
De mutsen zwieren rond in de opgestoken handen;
De doeken zwaaijen; groet en handkus, 't luid hoezee
Verzelt hun' uittocht langs het water en de reë.
19. Mijn zoon! verleen het oor aan de tucht uws vaders en
veracht het gebod uwer moeder niet.
20. De melk wordt deels versch gedronken; deels wordt ze
tot boter en kaas verarbeid; deels wordt ze gebruikt tot
toebereiding van koffij en andere dranken.
21. Een goed, gehoorzaam kind
Wordt overal bemind;
Maar ongehoorzaamheid
Wordt vroeg of laat beschreid.
22. God wederstaat den hoovaardige; maar den nederige geeft
Hij genade.
23. De standvastigheid onderstelt een verlicht besluit; de
hardnekkigheid integendeel onderstelt de verblinding.
24. Grif genotene weldaden in marmer; doch schrijf beledigingen
in zand.
25. Wees niet bezorgd voor den dag van morgen, want de
morgen zal voor het zijne zorgen.
26. In den tempel der deugd is waarheid het voorhof, liefde
het heilige, reinheid het heilige der heiligen.
27. Nederigheid is de edelste parel der kroon van wijsheid en
deugd, en schenkt aan schoonheid den schoonsten luister.

28. De Heer is groot,
Zijn naam is groot,
De luister zijner deugden groot,
Oneindig groot zijn wegen.
29. De dronkenschap verduistert het verstand, benevelt het
geheugen, mismaaft de schoonheid, verlamt de krachten,
ontsteekt het bloed, veroorzaakt inwendige, uitwendige en
ongeneesbare wonden, betoovert de zinnen, is een duivel
voor de ziel, een dief voor de beurs, de medgezel der
bedelaars, het ongeluk der vrouw, het verdriet der kinde-
ren, maakt den sterke zwak, den wijze gek en sluit den
Christen buiten het koningrijk der hemelen.
30. Vreest God, eert den koning, weest gehoorzaam aan uwe
overheden, en schuwt hen, die de wetten veronachtzamen.
31. God is goed, als 't golvend graan
Welig mag op de akkers staan.
32. Waar liefde woont, gebiedt de Heer zijn' zegen.
33. Waar ijdelheid en pronkzucht beginnen, houdt de inner-
lijke waarde op.
34. Met een klein roer wordt een schip gestuurd, werwaarts
de schipper wil.
35. Sedert Jeruzalem verwoest is, zijn de Joden verspreid
over de gansche aarde.
36. Daar God heilig is, moet Hij een' afkeer hebben van
de zonde.
37. Één uur van onbedachtzaamheid,
Kan maken, dat men jaren schreit.
38. Openbaar uw hart niet aan een ieder, opdat hij u niet
met ondank betale.
39. Verlicht lasten, opdat uwe lasten verlicht worden; droog
tranen, opdat uwe tranen gedroogd worden.

40. Zoo ik de liefde niet had, ik ware gelijk aan een klinkend metaal of luidende schel.
41. De mensch kan niet volmaakt vrij zijn, zoo hij zichzelf niet in alles verloochent.
42. Indien de jeugd nutteloos is voorbijgevlogen, waarop zal men in den ouderdom roemen?
43. Die slechts water dronk, zou er zich wel bij bevinden; mits hij er aan gewoon ware.
44. Naarmate de volken beschaafder werden, leverden zij aan de nakomelingschap de merkwaardige gebeurtenissen hunner geschiedenis over.
45. Copernicus ontdekte de beweging der aarde om de zon; doch zijne tijdgenooten namen deze waarheid niet aan.
46. De Noordsche volken voerden in Europa het tweegevecht in, dat de Grieken en Romeinen niet kenden.
47. De buitensporige uitgaven verarmen de huisgezinnen, gelijk de koorts het ligchaam vermageren, of gelijk de stormen de boomen van hunne bladeren en vruchten berooven.
48. Schoon de slavernij sedert de oudste tijden bestaan heeft, is zij onbestaanbaar met den tegenwoordigen staat der zeden en der godsdienst.
49. Het paard, waarop de hertog van Wellington reed in den slag bij Waterloo, werd later door hem op pensioen gesteld.
50. De pen, waarmede de gevolmachtigden in 1856 de vrede van Parijs teekenden, was gemaakt van eene arendsschacht.
51. Wend u tot God in 't bangst gevaar;
Want Hij redt goddelijk, wonderbaar.
52. Het weldoen, lieve jeugd! voldoet aan 'smenschen waarde,
En wordt door God beloond in hemel en op aarde.

53. Hem, die door weldaân ons verblijdt,
Zij steeds ons dankbaar hart gewijd.
54. Deel met uw' armen broeder 't brood :
Licht redt hij u uit grooter' nood.
55. Hij, die der zonden lust geniet,
Bejaagt steeds kommer en verdriet.
56. De leugen, hoe zij ook bekoort,
Brengt nimmer goede vruchten voort.
57. Doe steeds uw' plicht op heeter daad :
Licht is het morgen reeds te laat.
58. Wacht u voor onrechtvaardig goed,
Opdat ge uw ziel voor onrust hoedt.
59. Gods zegen rust op ieder kind,
Dat onrecht schuwt en deugd bemint.
60. Waar boosheid heerscht en dengd ontvlieft,
Verdwijnt de welvaart ras in 't niet.
61. Wacht u voor diefstal en voor logen,
Want nooit wordt ge aan de straf onttoegen.
62. Wie waant, dat liegen redt uit nood,
Maakt slechts de misdaad dubbel groot.
63. Betrouw de zonde niet, hoe zeer ze u vleit en streelt,
Dewijl ze uw hart bederft en uwe rust ontsteelt.
64. Als men opmerkzaam is bij nuttig onderwijs,
Behaalt men eenmaal wis den welverdienden prijs.
65. Wees minzaam, en vermijd den twist,
Die vaak met schade wordt beslist.
66. Waar ge ooit onreinheid ziet verschijnen,
Daar zal de welvaart ras verdwijnen.

67. Die in zijn jeugd niet vlijtig leert,
Krijgt zelden, wat zijn hart begeert.
68. Al zijt gij slim bij booze daden,
Een muisje kan 't geheim verraden.
69. God oordeelt niet naar kleur of land,
Maar loont de deugd in elken stand.
70. Een rein geweten siddert niet,
Daar 't kwade voor een schaduw vliedt.
71. Wie ouders mint en eert op aard,
Is God en menschen (3n.) lief en waard.
72. Wie op den hoogen God vertrouwt,
Heeft op een' vasten grond gebouwd.
73. Al is een diertje nog zoo klein,
Het kan ons, menschen, nuttig zijn.
74. Die werkt met lust,
Verlangt geen rust.

75. De leerling, die deze gemengde opgaven behoorlijk ontleedt, bezit eene voldoende kennis van de nevenschikkende en onder-schikkende zinsverbinding.

III. DE VERKORTE ONDERGESCHIKTE VOLZIN.

30. De ondergeschikte volzin is soms vatbaar voor verkorting. Daardoor verliest hij den vorm van een' volzin, en schijnt slechts een deel van den hoofdzin.

O P G A V E N.

1. *Verkorte onderwerpszinnen.*

U, weder hier te zien, verheugt mij (= dat ik u weder hier zie, verheugt mij) — Het betaamt den leerling, bescheiden te wezen, of:

Bescheiden te wezen, betaamt den leerling (= *Dat hij bescheiden is*, betaamt den leerling, 3n.) — Het is mijne gewoonte niet, mijn woord niet te houden — U te behagen, was zijn hoogste wensch — Zijnen ouders genoeg te geven, was zijn enig streven — Het is een voorrecht, een gelukkig geheugen te hebben — Het is niet edel, slechts aan zichzelf te denken — Den armen en nooddruf-tige te helpen, is plicht — Den tijd niet verloren te laten gaan, is eene gewichtige zaak voor de jeugd — Het is eene gewichtige zaak voor de jeugd, den tijd wèl te besteden.

2. Verkorte voorwerpszinnen.

Hij wenschte, *toegelaten te worden* (= hij wenschte, dat hij toe-gelaten wierde) — Ik hoop, u nog eenmaal weder te zien — Zij beloofde mij, de ongelukkige bij te staan (= dat zij de ongelukkige zoude bijstaan) — Ik zweer u, hem nimmer te verlaten — Gij verzekert mij, er niet bij geweest te zijn — Zij meenen, zich genoeg te kunnen verontschuldigen — Ik geloof, mijn' plicht gedaan te heb-ben — Hij verdient, zich geëerd te zien — Ik wensch u, wel te rusten (= ik wensch u, dat gij wel moogt rusten) — Ik ried hem (3n.), zijnen plicht te betrachten — De onderwijzer vermaande haar, hare les te leeren — Zij verzocht ons, binnen te komen (= dat wij zouden binnen komen) — Wie heeft u vergund, die perziken te plukken? — De veldheer beval, de brug af te breken (= dat men de brug af-brake, of, af zou breken) — Ik beloof u, te komen — Ik bespeur, gedwaald te hebben — Zij verlangt, binnengelaten te worden — Men vergunde haar, bij hare ouders te blijven.

3. Verkorte bijwoordelijke zinnen.

Zij kwamen, *na gegeten te hebben* (= *nadat* zij gegeten hadden) — Zij bekende de misdaad, na haar eerst ontkend te hebben — De vijand trok af, na de plaats geplunderd te hebben.

Zij leeren naastig, om goede vorderingen te maken (= *opdat* zij goede vorderingen maken) — Zij bezoeken trouw de school, ten einde niet achteruit te raken — Zij spraken zeer luid, ten einde door allen gehoord te worden — Zij gaan nu reeds op weg, om toch niet te laat te komen — Hij was zoo vriendelijk, het mij te laten weten

(= *dat* hij het mij liet weten) — Ik ben zoo gelukkig, u te kennen — Zij waren zoo onvoorzichtig, den koning openlijk te beleedigen — Hij is te lui, om te werken — De knaap was te dom, om het te begrijpen — Het licht ging uit, met de deur toe te slaan (= *terwijl* of *toen* men de deur *toesloeg*) — Hij brengt den tijd door, met anderen te plagen — De sleutel brak, met het slot om te draaijen — Zij leven voort, zonder over hun' toestand na te denken (= *terwijl* zij niet over hun' toestand nadenken) — Hij ging zijn gang, zonder zich aan dien wijzen raad te storen — Zij spelen, in plaats van te leeren (= *terwijl* zij niet leeren) — De jongen scheurde zijn boek, in plaats van zijne les uit te schrijven — Die knaap bedroeft ons, door nooit naar onze lessen te luisteren (= *dewijl* hij nooit naar onze lessen luistert).

Geweldig verschrikt, sprong hij in het water (= *Daar* hij geweldig verschrikt was, enz.) — Veracht en miskend, verliet hij zijn vaderland — Gevaar duchtende, liep hij henen — Nergens hulp vindende, gaf hij zich aan wanhoop over.

4. Verkorte bijvoegelijke zinnen.

Hij, rijk en aanzienlijk, verliet zijn vaderland, vrijwillig (= hij, die rijk en aanzienlijk was, verliet zijn vaderland vrijwillig) — Zij, eertijds geacht en bemind, werd nu veracht en gehaat — Wij, vroeger heidenen en afgodendienaars, kennen nu den eenigen waren God.

De *bijstellingen* kunnen als verkorte bijvoegelijke zinnen beschouwd worden.

V O O R B E E L D E N .

Het is mijne gewoonte niet, mijn woord niet te houden — zamen-gestelde valzin, bestaande uit een' hoofdzin en een' ondergeschikten verkorten onderwerpszin.

Het is mijne gewoonte niet — bep. ontk. enk. eigenschapszin, hoofdzin, waarvan de verkorte onderwerpszin het ware onderwerp uitmaakt, van welken *het de aankondiger is.*

Mijn woord niet te houden, d. i.:

dat ik mijn woord niet houd — bep. ontk. enkelv. eigenschapszin, onderwerpszin.

Wij kunnen de nadere ontleding van deze volzinnen nu wel aan den leerling overlaten.

Hij verdiende, zich geëerd te zien — zamengestelde volzin, bestaande uit een' hoofdzin en een' ondergeschikten verkorten voorwerpszin.

Hij verdiende — onb. bev. enk. eigenschapsz., hoofdz.
zich geëerd te zien, d. i.:

dat hij zich geëerd zag — bep. bev. enk. eigenschapszin, voorwerpszin.

Veracht en miskend, verliet hij zijn vaderland — zamengestelde zin, bestaande uit een' hoofdzin en een' ondergeschikten verkorten bijwoordelijken zin.

Hij verliet zijn vaderland — bep. bev. enk. eigenschapszin, hoofdzin.

veracht en miskend, d. i.

dewijl, daar, omdat hij ver-

acht en miskend werd — bep. bev. enk. eigenschapszin, bijwoordelijke zin.

Hij, rijk en aanzienlijk, verliet vrijwillig zijn vaderland — zamengestelde volzin, bestaande uit een' hoofdzin, en een' ondergeschikten verkorten bijvoegelijken zin.

Hij verliet vrijwillig zijn vaderland — bep. bev. enk. eigenschapszin, hoofdzin.

rijk en aanzienlijk, d. i.

die rijk en aanzienlijk was

— onb. bev. enk. eigenschapszin, bijvoegelijke zin.

IV. ZINSCHEIDING.

31. De leesteevens, die bepaaldelijk dienen, om zinnen of zindeelen vaneen te scheiden, zijn: *het punt, het komma, het kommapunt en het dubbele punt.*
32. Het *punt* wordt daar aangewend, waar een volledige zin ten einde is.
33. Het *komma* staat:
- 1°. Tusschen nevensgeschikte zindeelen, wanneer ze niet door *of, en of, noch* verbonden zijn: *Appels, peren, perziken en abrikozen zijn smakelijke vruchten. Zij is jong, schoon, vriendelijk en beleefd. Die heilige, plechtige, diepe stille trof mij. Paleizen, hoven, kerk en toren, vest en wal staan op den vloed gebouwd uit onverwikt kristal. Matroos en scheepsvogd, vriend en vreemde, knaap en man omarmen zich dooreen. Ik of gij zult gaan. Hij noch zijne zuster wilde het doen.* Zie de opgaven bij § 17.
 - 2°. Tusschen nevensgeschikte zindeelen, wanneer zij door *of-of, en-en, noch-noch, deels-deels, hetzij-hetzij* verbonden zijn. *Of ik, of gij zult gaan. Noch hij, noch zijn broeder, noch zijne zuster wilde het doen. En de vader, en de moeder, en de zoon, en de dochter zijn allen even slecht. De visch was deels versch, deels gezouten. Allen moeten sterven, hetzij vroeg, hetzij laat.* Zie de opgaven bij § 17.
 - 3°. Tusschen zeer naauw verbonden nevensgeschikte

zinnen van geringen omvang, vooral wanneer de verbinding geschiedt door *en*, *of*, *noch-noch*, *niet alleen-maar*, *niet alleen-ook*, en *ook*. Vóór *en* laat men het komma vaak weg. *Hij weigert het, of hij staat het toe. De jongen leest, en het meisje breidt. Vreest God, want dat betaamt allen menschen.* Zie § 25, 1°.

- 4°. Tusschen den hoofdzin en den ondergeschikten zin, hetzij de laatste al of niet vooraan staat, en al of niet verkort is, waarvan men tal van voorbeelden ziet in de opgaven bij de paragrafen 27 tot 30.
- 5°. Vóór en na den ondergeschikten tusschenzin, en vóór en na bijstellingen: *Hij, die zijne ouders eert, zal gelukkig zijn. Ik zal, daar gij toch niet luistert, maar niet voortgaan. Java, de parel onzer Oost-Indische bezittingen, is een heerlijk eiland.* Zie ook § 22 en de daarbij behoorende opgaven.
34. Het *kommapun*t staat tusschen de nevenschikte zinnen, wanneer zij van vrij grooten omvang zijn, of het verbindingswoord is weggelaten. Wanneer de zinnen groote zelfstandigheid bezitten, zet men zelfs wel een punt. Men zie hiervan een aantal voorbeelden in de opgaven bij § 25, 1° en 2°.
35. 1°. Het *dubbele punt* staat vaak tusschen nevenschikte zinnen, wanneer het verbindingswoord, vooral het voegwoord *want*, wordt weggelaten.
- God vreezen is een goed begin:
De grond der wijsheid schuilt er in.
- Zie § 25, 2°. aan 't slot.

- 2°. Het *dubbele punt* staat vóór aangehaalde voorwerpszinnen: Jezus zeide: „Heb God lief boven alles en uwen naaste als u zelve.”
- 3°. Het *dubbele punt* staat vóór *bijstellingen*, die uit eenige nevenschikte zindeelen bestaan: *Er zijn vier jaargetijden: lente, zomer, herfst en winter.* Men mag ook schrijven: *Er zijn vier jaargetijden, als: lente, zomer, herfst en winter,* terwijl men, in plaats van *als*, ook *namelijk*, of *te weten*, en soms *dat is* plaatsen kan.
36. Het *vraagteeken* en *uitroepingsteeken* dienen om den toon te kennen te geven, waarop zekere soort van volzinnen moeten gelezen worden.
37. Het *vraagteeken* staat na elke rechtstreeksche vraag: *Komt gij? — Hij vraagde mij: waar komt gij vandaan? — Hij vraagde mij, waar ik vandaan kwam.*
38. Het *uitroepingsteeken* staat na *aansprekingen* en *tusschenwerpsels*, en na allerlei zinnen, die een' *wensch*, *begeerte*, *gebod* of *verbazing*, *bewondering*, *smart*, *vreugde*, enz. te kennen geven. *Jan! kom hier. Ach! gij doet mij zeer. Kwame hij toch! O hoe heerlijk! God zij geloofd!* Zie § 20 en 23.
39. Tot de teekens, die eenigermate de betrekking der zinnen aanduiden, behooren verder: *de aanhalings-teekens*, *de gedachtestreep* en *de haakjes*.
40. De *aanhalingsteekens* staan vóór aangehaalde voorwerpszinnen: God zeide: „*Daar zij licht*” en *daar was licht*.
41. De *haakjes* of *tusschenstellingsteekens* sluiten woorden of zinnen in, die als verklaring tusschen de leden van

andere zinnen ingelascht worden. *Hij (minister) zeide, dat het ongeoorloofd was. Op onze reis door Nederland kwamen wij te 's Gravenhage (dat de zetel des bestuurs is), bezochten Leiden en eindelijk Amsterdam.*

42. De *gedachtestreep* wordt aangewend om eene ongewone rust in de rede aan te duiden, die gebezigd wordt, om de aandacht van den hoorder te spannen of het bewogen gevoel van den spreker aan te duiden. B. v.: *Ik wil de uwe — ja, voor eeuwig de uwe zijn. — Een vloot wordt toegerust om over de baren — neen! ons over velden 'en akkers Leiden te komen spijzigen.*

Brengt de spreker den volzin niet ten einde, dan plaatst men eenige punten, *beletselteeken* genoemd, in plaats van de *gedachtestreep*: *Wij zouden, jongelui! hier nog meer van kunnen zeggen, maar*

1841
1842
1843
1844
1845
1846
1847
1848
1849
1850
1851
1852
1853
1854
1855
1856
1857
1858
1859
1860
1861
1862
1863
1864
1865
1866
1867
1868
1869
1870
1871
1872
1873
1874
1875
1876
1877
1878
1879
1880
1881
1882
1883
1884
1885
1886
1887
1888
1889
1890
1891
1892
1893
1894
1895
1896
1897
1898
1899
1900

Uitgaven van S. E. VAN NOOTEN, te *Schoonhoven*.

J. H. van Dale. Beknopte Nederlandsche spraakkunst. Een Leerboekje voor de Volksschool. 54 blz. 20 Cents.

Naar ons inzien heeft de schrijver met practischen blik zijne taak volbracht. Kort, zeer kort, maar rijk aan inhoud, bevat het boekje door groote en kleine letter een juiste aangeving van dat, wat vooreerst van buiten geleerd, en wat later mondeling behandeld moet worden. *Weekblad voor het Onderwijs*.

————— Beknopt Leerboekje der Nederlandsche Spraakkunst. 32 blz. 10 Cents.

————— Zinsontleding. Een Leerboekje voor de Volksschool. 1e stukje 40 Cts., 2e stukje 60 Cts.

Wij durven ieder onderwijzer met volle overtuiging aanraden, kennis te nemen van dit werkje.

Nieuwe Bijdragen. Febr. 1862.

We hebben het boekje met aandacht gelezen; 't munt uit door helderheid en juistheid van voorstelling, terwijl een tal van voorbeelden, blijkbaar met groote zorg gekozen, den leerling genoegzame aanleiding geven, om de gestelde regels in toepassing te brengen.

Maandschrift voor Chr. Opv. 1862.

H. Hemkes, Kz. Naar Buiten! Een Leesboekje voor de middelste klasse der scholen. 1e stukje. Zesde druk. 72 bladz. 20 Cents.

————— Idem, 2e stukje. Tweede druk. 20 Cents.

Van het 1e, 2e en 4e werkje wordt aan HH. Onderwijzers op franco en rechtstreeksche aanvraag, gaarne een present-exemplaar ter kennismaking toegezonden.

